

Piotr Szukalski
Instytut Socjologii
Uniwersytet Łódzki
piotr.szukalski@uni.lodz.pl

Prawie 3% wszystkich urodzeń w Polsce to dzieci matek-cudzoziemek!

Kiedy obserwujemy dane GUS odnośnie do rodzących się w Polsce dzieci (czyli *de facto* urodzeń żywych), z reguły automatycznie myślimy o nich jako o nowych członkach polskiego społeczeństwa. Tymczasem zdawać sobie należy sprawę z tego, że owe zarejestrowane na terenie RP urodzenia obejmują również przyjścia na świat wydane przez matki nieposiadające polskiego obywatelstwa. Oczywiście część spośród dzieci takich matek może zasilić szeregi etnicznych Polaków, o ile ich ojcem jest przedstawiciel tej nacji, niemniej zdawać sobie należy sprawę z olbrzymich zmian, jakie zachodzą pod analizowanym względem w naszym kraju. Wszak zgodnie z polskim prawem nie obowiązuje u nas „prawo ziemi” (*ius soli*, zasada, zgodnie z którą dziecko uzyskuje automatycznie obywatelstwo kraju, na terenie którego przychodzi na świat), lecz „prawo krwi” (*ius sanguinis*), umożliwiające uzyskanie obywatelstwa, o ile choć jedno z rodziców było polskim obywatelem, zaś jedynym wyjątkiem jest sytuacja, w której urodzone na terenie RP dziecko nie posiada żadnego tytułu do innego obywatelstwa.

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie skali i tempa zmian wspomnianego powyżej zjawiska urodzeń wydawanych w Polsce przez matki posiadające obywatelstwo innego kraju oraz analiza kierunków geograficznych, z których najczęściej pochodzą nieposiadające polskiego obywatelstwa matki dzieci rodzących się na terenie naszego kraju.

Przede wszystkim zdawać sobie należy sprawę z tego, iż w ostatnich latach jesteśmy świadkami niezwykle szybkiego wzrostu liczby (a w konsekwencji i odsetka) urodzeń wydawanych na świat w Polsce przez matki z interesującej nas kategorii. Niemniej zdawać sobie należy sprawę z ograniczoności danych na ten temat. W praktyce bowiem skorzystać można jedynie z informacji zawartych w dwóch tabelach znajdujących się wśród informacji o urodzeniach w bazie danych GUS Demografia – tab. 66 i 67. Dane na temat tego typu urodzeń są podawane w rezultacie jedynie w dwóch przekrojach. Po pierwsze, w bazie danych GUS Demografia począwszy od 2007 roku, podawana jest informacja o urodzeniach według obywatelstwa matki i miejsca zamieszkiwania (tab. 66). Jednakże te dane dotyczą tylko kobiet podających informacje o miejscu zamieszkiwania, zatem nie są pełne. Po drugie, od 2015 r. dostępna jest tab. 67, zawierająca informacje o wieku i obywatelstwie matek rodzących dzieci w Polsce, obejmująca wszystkie matki.

Przyjrzyjmy się kolejno danym pochodzącym z obu źródeł, zdając sobie jednakże sprawę z różnic występujących między nimi. W przypadku pierwszego podejścia, mowa o urodzeniach, które albo związane są z długotrwałym pobytem na terenie naszego kraju albo wystąpiły w trakcie podróży do Polski i krótkotrwałego w niej przebywania (np. z uwagi na chęć urodzenia dziecka w polskim szpitalu, co dla niektórych osób może oznaczać wyższy komfort niż w kraju rodzimym, albo może umożliwiać czasowy pobyt w miejscu pracy życiowego partnera). W przypadku drugim, mamy do czynienia z wiedzą ograniczoną jedynie do tych matek, które podały odpowiednie dane, a zatem – jak zobaczymy dalej – tylko do części ich ogółu.

W pierwszej kolejności przyjrzyjmy się danym odnośnie do urodzeń wydawanych przez cudzoziemki w Polsce w latach 2015-2021 (tab. 1), z uwzględnieniem informacji o tych krajach obywatelstwa matki, które uznać należy za szczególnie interesujące z uwagi na dotychczasowe i przyszłe więzi.

Tabela 1

Liczba urodzeń żywych wydawanych na terenie RP przez matki według ich obywatelstwa w latach 2015-2021

Obywatelstwo matki	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polskie	366933	379041	397920	383033	368523	347384	322523
Niepolskie	1736	3213	4061	5142	6425	7912	8970
% urodzeń z niepolskim obywatelstwem matki wśród ogółu urodzeń	0,47	0,84	1,01	1,32	1,71	2,23	2,71
Kraje Unii Europejskiej	482	420	463	496	476	482	484
najliczniejszy kraj UE	61 (Bulgaria)	79 (Bulgaria)	87 (Bulgaria)	112 (Bulgaria)	109 (Bulgaria)	110 (Bulgaria)	109 (Bulgaria)
Pozostałe kraje europejskie	974	2018	2787	3753	4979	6312	7440
Ukraina	704	1497	2245	3118	4274	5576	6560
Białoruś	100	193	197	263	300	357	502
Rosja	136	263	262	265	271	244	237
Azja	426	663	658	724	774	889	827
Wietnam	147	195	176	210	216	238	182
Chiny	83	153	137	104	136	118	61
Indie	16	33	53	92	99	102	108
Pozostałe części świata	75	112	151	168	195	229	217

Źródło: Baza Danych GUS Demografia, <https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Tables.aspx>

Zaznaczyć trzeba bardzo szybki wzrost liczby urodzeń wydawanych przez matki z innym niż polskie obywatelstwem odnotowany w ostatnich latach, spowodowany przede wszystkim bardzo wysoką liczbą urodzeń matek-Ukrainek. Obserwowany po roku 2014 masowy napływ imigrantów ekonomicznych z tego kraju – powiązany z ułatwionym dostępem do polskiego rynku pracy – praktycznie od razu przeistoczył się przyrost liczby urodzeń interesującego nas tu rodzaju. Co więcej, przyrost ten jest zdecydowanie bardziej dynamiczny niż ten odnoszący się do liczby nowo zawieranych małżeństw polsko-ukraińskich [Szukalski, 2020a, 2020b], zaś i liczba urodzeń wydawanych przez Ukrainki jest zdecydowanie wyższa niż liczba małżeństw Ukrainek i Polaków, co wskazuje na to, iż nie jest to głównie spowodowane rosnącą skalą małżeństw binacjonalnych.

Ogółem między 2015 a 2021 udział urodzeń wydawanych przez matkę z niepolskim obywatelstwem wzrósł prawie 6-krotnie, przede wszystkim wskutek wzrostu liczby takich urodzeń, choć po 2017 r. pewną rolę odgrywał również spadek liczby urodzeń wydawanych na świat przez matki-Polki. Generalnie wzrasta udział matek-Ukrainek, które w roku 2015 stanowiły 40,5% badanej zbiorowości, w 2017 r. – 55,3%, w 2019 r. – 66,5%, zaś w 2021 już 73,1%. Jednakże bardzo szybko narasta również w ostatnich latach liczba urodzeń wydawanych przez matki z obywatelstwem białoruskim, która wzrosła w tym relatywnie krótkim okresie pięciokrotnie. Warto zaznaczyć, że zaczyna być również widoczny wpływ otwarcia polskiego rynku pracy dla obywateli pozostałych spośród 6 państw posowieckich, w przypadku których liczba urodzeń wydawanych przez kobiety z takowym obywatelstwem wzrosła pomiędzy 2015 a 2021 z 8 do 108 (Gruzja) i z 8 do 66 (Mołdawia), jedynie w przypadku Armenii zauważalny jest spadek z 41 do 36, a w przypadku Rosji stabilizacja (tab. 1).

Narastała również – choć zdecydowanie wolniej – liczba urodzeń pochodzących z innych państw, których obywatele stają się coraz bardziej widoczni na polskim rynku pracy – Wietnamu i Indii, aczkolwiek skala urodzeń wydawanych przez obywatelki tych państw jest zdecydowanie niższa niż w przypadku wschodnioeuropejskich liderów.

Relatywnie mało było urodzeń pochodzących z matek obywaterek państw UE, co jest kolejnym świadectwem na to, iż to nie z tej części Europy pochodzi napływ do Polski.

Powyższe dane w żaden sposób nie umożliwiają stwierdzenia, jaka będzie przyszłość dzieci urodzonych przez matki z niepolskim obywatelstwem – czy zasilą one ludność Polski, czy raczej w niedługim czasie po przyjeździe na świat opuszczą nasz kraj. Stąd też dodatkowo należy przeanalizować dane odnoszące się do miejsca zamieszkiwania owych matek. Niestety, w przypadku znacznej części urodzeń, przede wszystkich tych z matek z obywatelstwem innym niż polskie, brakuje odpowiednich danych (tab. 2). Przykładowo, w roku 2020 odnotowano 5576 żywych urodzeń pochodzących od matek-Ukrainek, jednakże w tym przypadku posiadamy wiedzę jedynie o miejscu zamieszkiwania 3945 owych matek (a zatem jedynie o 70,7%).

Tabela 2

Informacja o miejscu zamieszkiwania deklarowanym przez matki z niepolskim obywatelstwem rodzące dzieci na terytorium RP w latach 2015-2021

Matki mające obywatelstwo kraju	2015		2019		2020		2021	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Ukraina	64,9	72,6	72,4	95,6	70,7	99,2	75,8	99,6
Białoruś	38,0	73,7	50,7	98,0	50,7	99,4	62,4	100,0
Rosja	59,6	75,3	55,7	98,7	60,2	98,6	58,6	100,0
Wietnam	100,0	84,3	86,1	100,0	86,6	100,0	84,6	100,0
Chiny	95,2	89,9	76,5	99,0	68,6	100,0	68,9	100,0
Indie	100,0	94,4	100,0	98,0	97,1	99,0	98,1	100,0

A – % matek z danego kraju podających informacje o miejscu zamieszkiwania

B – % matek, które podały Polskę jako miejsce zamieszkiwania wśród ogółu matek z danego kraju, które podały miejsce zamieszkiwania

Źródło: Baza Danych GUS Demografia, <https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Tables.aspx>

Jak widać, wciąż nie posiadamy danych na temat miejsca stałego zamieszkiwania dla znacznej części badanej zbiorowości matek. Odnosi się to zwłaszcza do obywaterek słowiańskich krajów b. ZSRR, w przypadku których chyba najczęściej oczekiwać należałoby próby osiedlania się w Polsce. Dane odnośnie do miejsca zamieszkiwania wskazują jednak, że w ostatnich latach wyraźnie wzrasta w przypadku matek mających obywatelstwo Ukrainy i Białorusi udział takich, które podają informacje o miejscu zamieszkiwania i – co więcej – wskazują na Polskę jako miejsce zamieszkiwania. W praktyce oznacza to, że w przypadku $\frac{3}{4}$ ogółu urodzeń obywaterek Ukrainy mieć można pewność, iż są związane z co najmniej czasowym zamieszkiwaniem na terenie RP, choć oczywiście wcale nie musi oznaczać to pobytu związanego z migracją definitywną.

* * *

Patrząc z perspektywy czysto demograficznej, odnotowywany w ostatnich latach na terytorium RP szybki wzrost liczby urodzeń wydawanych przez matki z niepolskim obywatelstwem nieco poprawia rodzime statystyki w sferze rozrodczości. Przykładowo, nieuwzględnienie ich dla roku 2017 oznaczałoby konieczność zrewidowania choć nieco triumfalnego tonu wskazującego na przekroczenie 400 tys. urodzeń jako efektu programu Rodzina 500+. Wpływ tej kategorii urodzeń na rozrodczość

i dzietność staje się w ostatnich latach coraz większy, powoli odzwierciedlając zmieniającą się strukturę etniczną ludności Polski de facto. Co więcej, wzrost liczby urodzeń matek-Ukrainek wskazuje – choć pośrednio – na zmianę percepcji Polski z kraju czasowej migracji zarobkowej na kraj zamieszkiwania i realizowania planów rodzinnych. Z takim samym procesem mieliśmy skądinąd do czynienia w przypadku migracji Polaków po przystąpieniu do UE, gdy po kilku latach pobytu zaczęły szybko rosnąć liczby urodzeń wydawanych przez matki urodzone w Polsce zamieszkałe na stałe w Wlk. Brytanii, Irlandii, czy Norwegii.

Wraz z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy w pierwszych miesiącach 2022 należy spodziewać się skokowego wzrostu ważności urodzeń wydawanych na świat przez matki-cudzoziemki na terenie RP. Wszak obawy przed brakiem dostępu lub utrudnionym dostępem do dobrej jakości opieki ginekologicznej i położniczej, czy strach przed fizycznym zagrożeniem życia kobiety ciężarnej są bardzo rzeczowymi czynnikami warunkującymi ucieczkę w warunkach zbrojnej agresji. Stąd też zapewne wśród uchodźczyń pewna część to kobiety w ciąży, których dzieci przyjdą na świat w naszym kraju, zawiązując w jeszcze większym stopniu oficjalne statystyki.

Literatura:

- RRL (Rządowa Rada Ludnościowa), 2021, *Raport Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2020-2021*, <https://bip.stat.gov.pl/organizacja-statystyki-publicznej/rzadowa-rada-ludnoscowa/publikacje-rzadowej-rady-ludnoscowej/raporty-sytuacja-demograficzna-polski/>
- Szukalski P., 2020a, *Małżeństwa polsko-ukraińskie zawierane w Polsce. Przyczynek do badania integracji imigrantów ukraińskich z ostatnich lat*, „Polityka Społeczna”, nr 8, 28-36, <http://hdl.handle.net/11089/32280>
- Szukalski P., 2020b, *Małżeństwa Polek i Polaków z cudzoziemcami: czy krajowe dane są miarodajne do oceny skali małżeństw binacjonalnych?*, „Demografia i Gerontologia Społeczna”, nr 10, 1-6, <http://hdl.handle.net/11089/35208>